

Jazyková kodifikace v České republice aneb Kdo určuje, co je správně

Datum konání: 4. 3.2022

Místo konání: online (MS Teams)

Název přednášky: Jazyková kodifikace v České republice aneb Kdo určuje, co je správně

Přednášející: PhDr. Kamila Smejkalová, Ph.D. (ÚJČ AV ČR)

Počet účastníků: 40 přihlášených v MS Teams

Zpracovali: Linda Rudenka (učo č. 466268)

Původní anotace:

Přednáška je zaměřena na to, co znamená jazyková kodifikace v českém prostředí: Budeme se zabývat tím, kdo jazykovou kodifikaci vytváří, na základě jakých kritérií vzniká a které příručky jsou kodifikační. Budeme reflektovat i rozdíl mezi tím, jak vnímají kodifikaci lingvisté a jak na ni nahlíží samotní uživatelé jazyka a co od ní očekávají. Potřebují ji vůbec? V ČR nemáme jazykový zákon, a v přednášce se proto budeme zabývat i tím, jak závazná může kodifikace být, pokud není podepřena zákonem. Hrozí nám sankce za její nedodržení? Pohled veřejnosti na kodifikaci bude ilustrován materiálem sesbíraným z dotazů zasílaných jazykové poradně ÚJČ AV ČR.

O lektorce

PhDr. Kamila Smejkalová, Ph.D. působí na Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky od roku 2001, je vedoucí oddělení jazykové kultury a od letošního roku stojí ve vedení redakce časopisu Naše řeč. Jejími profesními zájmy jsou teorie jazykové kultury, především problematika jazykové normy a kodifikace, také teorie a praxe jazykového poradenství, morfologie, pravopis.

Co se určuje jako správné?

Čeština, jako jazyk ve všech dobách své existence ovlivněný sousedstvím s latinou, němčinou, slovenštinou, polštinou a ruštinou, dnes disponuje nejenom

spisovnou formou (knižní nebo neutrální) a nespisovnými společenskými útvary jako

argot, slang apod., ale i hovorovou češtinou, různými nářečními variantami a obecnou češtinou. Proto je jazyková situace v České republice velice rozmanitá a obtížná z hlediska mluvčího. Tak

často vzniká chybný postoj –

co je spisovné, to je správné. Dalo by se však říct, že v dané situaci není možný preskriptivní přístup k jazyku, tedy regulace jazykové praxe. Právě rozmanitost vyjadřovacích způsobů a sporná otázka jejich svedení k jedné pouze spisovné formě se stala klíčovým bodem přednášky doktorky Smejkalové.

Zdrojem takové jazykové kontroly, která relativně uspokojuje poptávku veřejnosti po správnosti užití jazyka, by mohla být kodifikace. Lektorka upřesňuje: ta se pojímá lidmi různě, podle Daneše funguje jako soupis doporučení, která by lidé měli dodržovat, pokud chtějí mluvit spisovně, a čemu by měli dávat přednost v komunikaci. Je důležité podotknout: otázka jazykové kodifikace se zároveň stává instrumentem k rozdělení společnosti: ti, kdo by nemluvili spisovně, jsou jinací.

Doktorka Smejkalová upozorňuje: mimo jiné je důležité si všimnout systémového procesu ustálení normy v konkrétním jazyce a aspektů kodifikace, jmenovitě – přesnosti a osvojitelnosti. Při tom k poslední dochází, když norma neexistuje. Jinak osvojitelnost je aspekt spíše podpůrný.

Kdo určuje, co je správné?

V dnešní době není možné říct, kdo přesně na území České republiky rozhoduje o tom, co je kodifikované, a co ne, kromě samotné společnosti. Čeština se neřídí jazykovým zákonem, jinak by za libovolná porušení mluvčí měli být trestaní. Musel by v takovém případě existovat celý systém sankcí: co se počítá za chybu nebo odchylku od normy. Dnes daný postup je spíše spjatý se vztahy ve společnosti, kde člověk, aby dosáhl svého cíle, se musí vyjadřovat spisovně. V opačném případě je vnímán určitou vrstvou lidí jako nevzdělaný.

Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky tento přístup nepodporuje. Nezajišťuje striktně, podle přednášející, ani jazykovou normu. Činnost Ústavu spočívá v doporučení použití konkrétních slovních forem v návaznosti na komunikační situaci.

Jednoduše řečeno, mezi možnosti ÚJČ patří zjednání nápravy, změna té části kodifikace, kterou tazatel považuje za špatnou, respektive vrácení do stavu před jednotlivou nápravou, v případě nesouhlasů – určení správnosti. Jinak o tom, jak dnes musí vypadat jazyková norma, v praxi rozhoduje právě veřejnost – současní uživatelé jazyka, kteří chtějí být v komunikaci úspěšní. Pokud ale potřebují argumentovat nebo ověřit správnost svých projevů, mohou odkazovat na Internetovou jazykovou příručku nebo Akademickou příručku českého jazyka.

Na závěr

Po samotném výkladu paní doktorka se ještě dlouho bavila s účastníky o tom, jak dlouho nějaké slovo musí existovat v jazyce, než jeho pravopis bude uznán nebo než bude počestěno, a o tom, jaké otázky dnes řeší bohemisté v Jazykové poradně. Ještě před přednáškou jsem měla dotazy, které mě zajímají jako bohemistku z Běloruska, jež nestudovala normu a kodifikaci. Informativní a zajímavý výklad přednášející, a také velmi přehledná prezentace zcela uspokojily mou poptávku po tomto tématu. Za obzvlášť přínosné pro mě informace považuji představení toho, jak funguje Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR.